

2.4 ОГЛЯД

(ч. 3 ст. 214, ст.ст. 237-239, 615 КПК України)

ОГЛЯД

слідча (розшукова) дія,
що полягає у безпосередньому
сприйнятті та процесуальному
фіксуванні слідчим,
прокурором зовнішніх ознак
матеріальних об'єктів,
що мають значення для
кримінального провадження

МЕТА

виявлення та фіксація відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення

ПІДСТАВА (фактична)

- рішення слідчого або прокурора
- наявність достатніх підстав, які вказують на те, що в певному місці або на певних об'єктах можливо виявити та зафіксувати відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення та мають значення для кримінального правопорушення

ПІДСТАВА (юридична)

ухвала слідчого судді (під час проведення огляду в житлі чи іншому володінні особи)

ЗАВДАННЯ ОГЛЯДУ –
виявлення фактичних даних, за якими в сукупності
з іншими доказами кримінального провадження
можна **встановити механізм кримінального**
праопорушення у всіх деталях, тобто відповісти на
питання, що сталося на цьому місці

Для участі в огляді може бути запрошено потерпілого, підозрюваного, захисника, законного представника й інших учасників кримінального провадження.

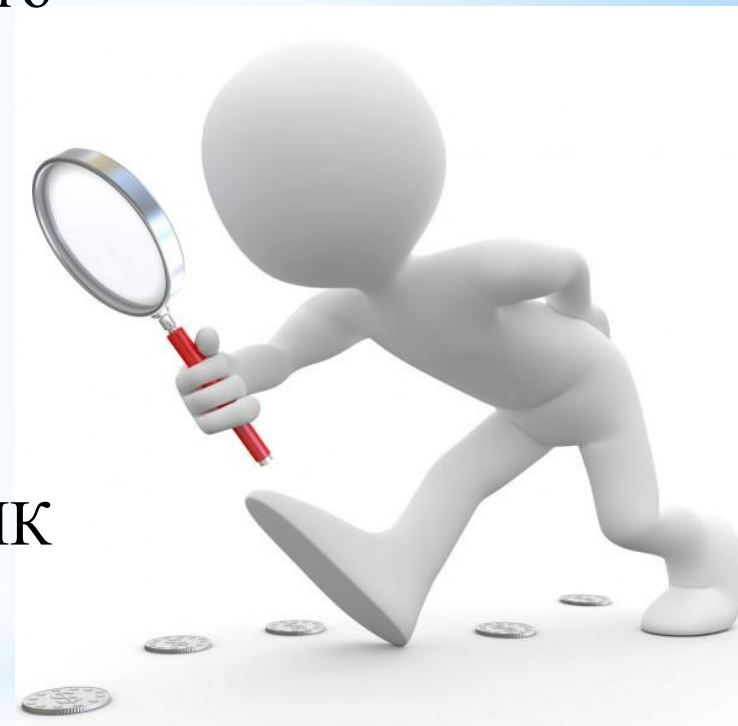
З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, дізнавач, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

ВИДИ

(в залежності від предмету огляду)

- огляд місця події (місця вчинення кримінального правопорушення) (ч. 3 ст. 214 КПК України)
- речей (ч. 1 ст. 237 КПК України)
- приміщення (ч. 1 ст. 237 КПК України)
- документів (ч. 1 ст. 237 КПК України)
- місцевості (ч. 1 ст. 237 КПК України)
- комп'ютерних даних (ч. 1 ст. 237 КПК України)
- житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України)
- трупа (ст. 238 КПК України)

Огляд місця події – єдина слідча (розшукова) дія, яка у невідкладних випадках може бути проведена до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР (ч. 3 ст. 214 КПК України).

ВИМОГИ (процесуальна форма)

- наявність підстави для його проведення

- огляд житла чи іншого володіння – лише за ухвалою слідчого судді (ст. 235, 237 КПК України)
- присутність не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) (ч. 7 ст. 223 КПК України)
 - а при огляді трупа – обов'язкова участь судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно не можливо залучити судово-медичного експерта (ч. 1 ст. 237 КПК України)
- проводиться, як правило, у день (ч. 4 ст. 223 КПК України)
- учасники огляду, мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу (ч. 4 ст. 237 КПК України)
- зазначити в протоколі огляду причини, що обумовили проведення огляду без ухвали слідчого судді у житлі чи іншому володінні особи, та невідкладно після здійснення таких дій звернутися про проведення обшуку до слідчого судді (ч. 3 ст. 233 КПК України)

Законодавчі акти

ст. 17 Міжнародного пакту про громадські і політичні права
«Ніхто не може бути безпідставно або незаконно посягати на недоторканість житла»

ст. 30 Конституції України
кожному гарантується недоторканість житла, не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду

ст. 162 КК України – порушення недоторканості житла –
незаконне проникнення в житло чи інше володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку

ПРАВИЛА ОГЛЯДУ

*огляд житла чи іншого володіння особи
покладається особисто на слідчого чи
прокурора*

слідчий, прокурор для участі в огляді мають
право запросити спеціалістів

проникнення до житла чи іншого володіння
особи для проведення в них огляду тільки за
ухвалою слідчого судді

2.4.1. ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ

(ч. 3 ст. 214 КПК України)

слідча (розшукова) дія,
яка має на меті безпосереднє сприйняття,
дослідження обстановки на місці події,
виявлення, фіксацію та вилучення різних
речових доказів, з'ясування характеру
події, що відбулася, встановлення особи
злочинця та мотивів скоєння злочину.

Огляд місця події є однією з перших та невідкладних слідчо-оперативних дій, а також джерелом отримання доказів.

(Постанова Верховного суду від 20.06.2023 у справі № 756/16122/21)

Місце події –
приміщення або ділянка місцевості,
у межах яких виявлено сліди вчинення кримінального
правопорушення (викрадене майно, труп, частини тіла
людини, схована злочинцем зброя тощо), хоча саме
кримінальне правопорушення могло бути вчинене в іншому
місці

Місце кримінального правопорушення –
приміщення або ділянка місцевості (території),
де безпосередньо було вчинено кримінальне правопорушення,
хоча сліди цього, можуть бути виявлені і в інших місцях
(одному чи декількох)

Завдання ОМП:

- вивчення й фіксація обстановки місця події з метою з'ясування характеру і механізму події;
- виявлення і вилучення слідів кримінального правопорушення, що в подальшому можуть бути речовими доказами у кримінальному провадженні;
- з'ясування ознак, що характеризують осіб, учасників учинення кримінального правопорушення;
- встановлення обставин, що відображають, умисел, об'єктивну сторону кримінального правопорушення: час і спосіб його вчинення, дії злочинця на місці події, наслідки кримінального правопорушення, наявність причинно-наслідкового зв'язку;
- виявлення ознак, що вказують на мотиви й цілі вчиненого кримінального правопорушення;
- з'ясування обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ВИМОГИ (процесуальна форма)

- особам, які беруть участь у проведенні огляду, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені КПК України
- запросити не менше двох незацікавлених осіб (понятих)
- особи, у присутності яких здійснюється огляд, мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу
- при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, що мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу

Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду.

У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, речі та документи тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді поки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

2.4.2.ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

При проведенні огляду житла чи іншого володіння особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, проводяться без залучення понятих.

У такому разі хід і результати проведення огляду житла чи іншого володіння особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису
(п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України)

Особливості організації і проведення огляду місця події під час розслідування нападів (обстрілів) на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури

Дозволяється проводити огляд **ВИКЛЮЧНО** після підтвердження відповідними спеціалістами (вибухотехніками/саперами) відсутності небезпечних вибухових матеріалів на території місця проведення огляду (таке місце рекомендується окреслити вказаному спеціалісту одразу й отримати інформацію про безпечні зони та знешкоджені небезпечні предмети).

Для участі в огляді слідчий, прокурор за необхідності запрошують:

- співробітників оперативних підрозділів;
- спеціалістів – інспекторів-криміналістів;
- спеціалістів-вибухотехніків, саперів;
- спеціалістів із питань застосування ракетних військ та артилерії, а також військової авіації (запрошуються від відповідних військових частин чи органів військового управління за необхідності визначення імовірних напрямків обстрілів, які призвели до загибелі чи поранення осіб та/або пошкодження (знищення) об'єктів, і встановлення типів озброєння, яке використовувалося для здійснення обстрілів);
- судово-медичного експерта чи лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта;
- кінологів зі службово-пошуковими собаками.

Слідчий, прокурор на місці події:

- після проведення спеціалістом-вибухотехніком і/або сапером пошуку вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують, та отримання інформації від нього про відсутність небезпечних вибухових матеріалів надає дозвіл на входження до місця огляду інших учасників огляду;
- разом із учасниками огляду проводить огляд місця події, а також інші слідчі (розшукові) дії;
- фіксує обстановку місця події і встановлює потерпілих/очевидців події, проводить їх допит (або доручає проведення допиту уповноваженому суб'єкту) та виявляє докази щодо застосування заборонених засобів і методів ведення війни;
- має право заборонити будь-якій особі залишати місце огляду до його закінчення і вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду.

Документи

Письмовий дозвіл власника житла чи іншого володіння
(ч. 1 ст. 233 КПК України)

Протокол
(ст. 104 КПК України)

Додатки до протоколу
(плани й схеми місця події, відеозапис)
(ст. ст. 105, 106 КПК України)

У випадках фіксування огляду за допомогою технічних засобів про це зазначають у протоколі (п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 103 КПК України).

У протоколі огляду місця події:

- відображають дату, час, GPS-координати, найменування населеного пункту, адресу, іншу прив'язаність до місцевості, погодні умови;
- зазначають наявність або відсутність на місці події воронки та їхні параметри: діаметр, глибина, матеріал, на якому утворилася воронка (грунт, асфальт, залізобетон, деревина тощо), її точні військові координати (*відомості може надати запрошений спеціаліст із питань застосування озброєння*), кут нахилу, прив'язаність її розташування до сторін світу;
- відображають масштаби та характер руйнувань: заглиблення у стіні чи інших предметах, руйнування скла у вікнах будівель і відстань цих вікон від місця вибуху;
- відображають сліди вибуху на предметах (наявність кіптяви, характер та інтенсивність її розподілу тощо);
- зазначають залишки мін/снарядів/ракет, їхні довжину, діаметр, кут нахилу у воронці, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу тощо (*із залученням спеціаліста з питань застосування ракетних військ та артилерії*);

- зазначають втрати серед мирного населення (загиблі та поранені), знищені будівлі/об'єкти, пошкоджені будівлі/об'єкти;
- відображають наявність слідів, що свідчать про переміщення об'єктів (транспортних засобів, трупів, уламків) на місці події до початку огляду, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу;
- фіксують висновки за результатами обстеження місця обстрілу (дата і час обстрілу; напрямок, у якому здійснено обстріл; відстань, з якої здійснено обстріл; озброєння, яке використовувалося під час обстрілу, види бойових снарядів, калібр, кут, під яким вони увійшли в об'єкти чи ґрунт, та кількість використаних снарядів);
- зазначають координати усіх предметів, що підлягають огляду, та їхнє розташування відповідно до сторін світу (*відомості може надати запрошений спеціаліст із питань застосування озброєння*) тощо.

До протоколу огляду місця події долучаються:

- фототаблиця, аудіо-, відеозапис (із зазначенням дати та часу фіксації обстрілу, напрямку, з якого він здійснювався, що його визначає запрошений спеціаліст із питань озброєння, фрагментів боєприпасів);
- схема обстрілу (вогнева позиція, з якої здійснювався обстріл, вид зброї, відстань, час обстрілу) з обов'язковою прив'язкою до сторін світу, яку виготовляє спеціаліст із питань озброєння);
- письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні огляду, тощо.

2.4.3. ОГЛЯД РЕЧЕЙ

ВИМОГИ

Під час проведення огляду дозволеним є вилучення лише речей, які мають значення для кримінального провадження, і речей, вилучених з обігу.

Усі вилучені речі підлягають негайному огляду й опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду.

У разі якщо огляд на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, їх тимчасово опечатують і зберігають у такому вигляді, доки не буде здійснено їх остаточні огляд й опечатування

Для участі в огляді може бути запрошено потерпілого, підозрюваного, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, дізнавач, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

У випадках фіксування огляду за допомогою технічних засобів про це зазначають у протоколі (п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 103 КПК України).

2.4.4. ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ

слідча (розшукова) дія,
що полягає у вивченні й
дослідженні документів

з метою

виявлення та фіксування ознак,
що надають їм значення речових доказів,
а також встановлення достовірності
документів чи викладених у них фактах

Документи

(ст. 99 КПК України)

Документ – спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження

До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених ч. 2 ст. 99 КПК України можуть належати:

- 1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні данні)
- 2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України
- 3) складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії
- 4) висновки ревізій та акти перевірок

ВИПАДКИ ПРОВЕДЕННЯ

- документи містять у собі сліди вчинення кримінального правопорушення або були безпосередньо знаряддям його вчинення
- документи, що прямо або опосередковано вказують на причетність певної особи чи кола осіб до вчинення кримінального правопорушення
- документи, що не були знаряддям учинення кримінального правопорушення, але їх зміст має доказове значення для вивчення обставин учинення кримінального правопорушення

Шляхи отримання:

- вилучення при проведенні тієї чи іншої процесуальної дії;
- витребування;
- подання учасниками процесу або будь-якими іншими особами

перших 2 днів після отримання документів, а потім щодня до моменту їх огляду.

Документи – письмові докази долучаються до кримінального провадження на підставі записів у протоколах огляду, обшуку, супровідних листів про направлення документа за запитом, клопотань учасників процесу про приєднання документа до провадження.

Документи – речові докази долучаються до кримінального провадження спеціальною постановою разом з протоколом їх огляду.

Сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа.

Оригіналом документа є сам документ, а **оригіналом електронного документа** – його відображення, якому надається таке ж значення, як документу
(ч. 3 ст. 99 КПК України)

Дублікат документа (документ, виготовлений таким самим способом, як і його оригінал), а також копії інформації, у тому числі комп'ютерних даних, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах, виготовлені слідчим, прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа
(ч. 4 ст. 99 КПК України)

Електронний документ –

документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.

(ст. 5 Закону України «Про електронні довірчі послуги»)

Оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронні довірчі послуги".

У разі надсилання електронного документа кільком адресатам або його зберігання на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа.

Якщо автором створюються ідентичні за документарною інформацією та реквізитами електронний документ та документ на папері, кожен з документів є оригіналом і має однакову юридичну силу.

Електронна копія електронного документа засвідчується у порядку, встановленому законом.

Копією документа на папері для електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, яке засвідчене в порядку, встановленому законодавством.

(ст. 7 Закону України «Про електронні довірчі послуги»)

Що таке оригінал електронного документа

➤ ОРИГІНАЛ – від лат. Originalis –
первісний, природний) –
первісний, справжній

➤ ОРИГІНАЛ – документ, створений вперше і належним чином оформлений.

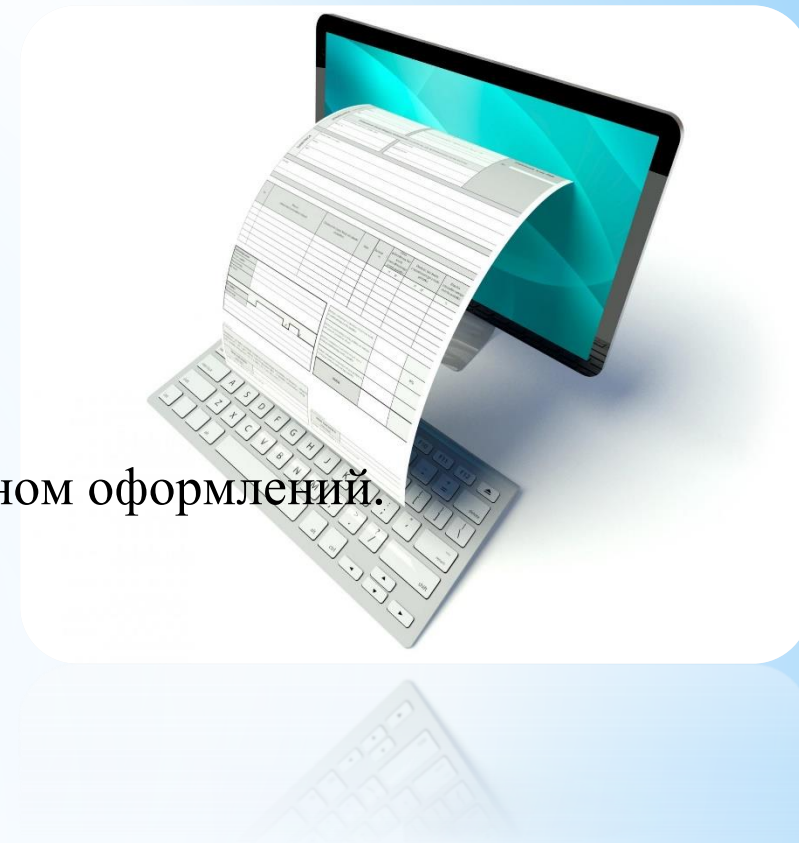
Він може бути розмножений копіями.

Оригінал і копії мають однакову юридичну силу

ПЕРВІСНИЙ або НЕЗМІННИЙ?

Цифровий оригінал нічим не відрізняється від своєї копії!!!!

*Що надавати суду? Оригінал електронного доказу чи носій, на
якому міститься оригінал?*

Електронні докази -

інформація в електронній (цифровій) формі,

що містить дані про обставини,

що мають значення для провадження,

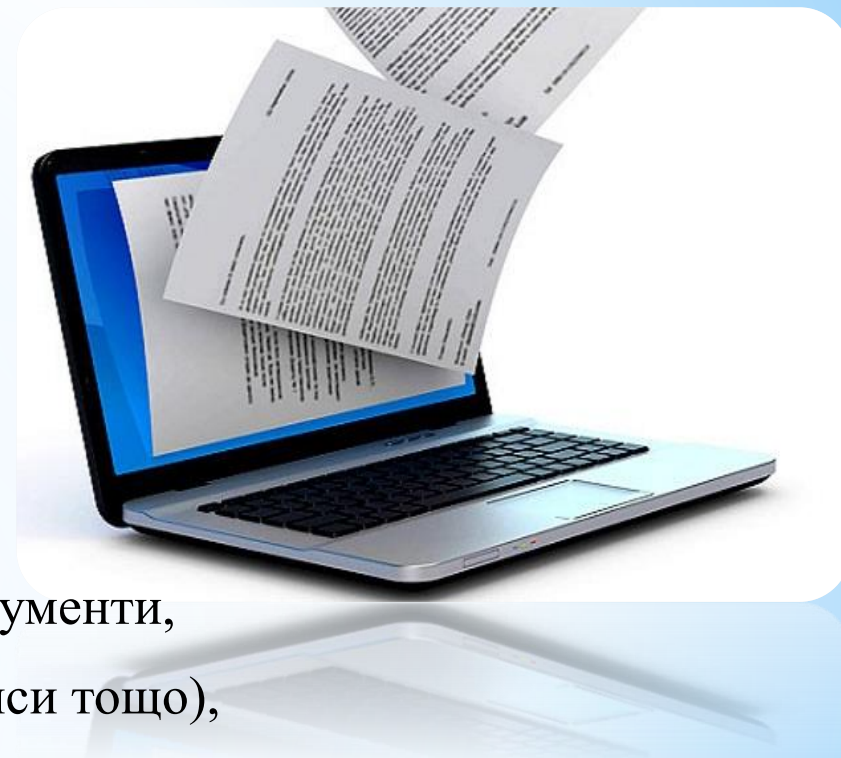
зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи,

графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо),

веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі.

Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

(ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України,
ст. 99 Кодекс адміністративного судочинства України,
ст. 96 Господарського процесуального кодексу України)

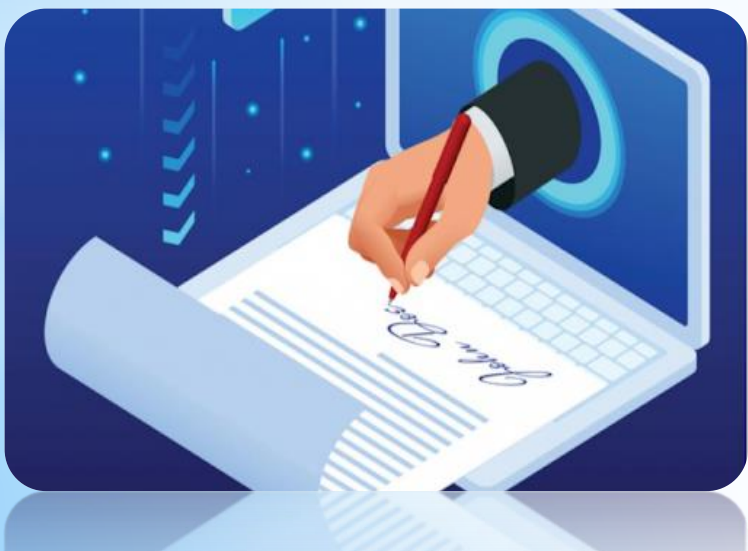

Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Законом України «Про електронні довірчі послуги». Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу.

Учасники кримінального провадження мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених в порядку, передбаченому законом.

***Паперова копія електронного доказу
не вважається письмовим доказом***

Учасник кримінального провадження, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу.

Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника кримінального провадження або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник провадження або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

(ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України,
ст. 99 Кодекс адміністративного судочинства України,
ст. 96 Господарського процесуального кодексу України)

Сторона кримінального провадження, потерпілий,
представник юридичної особи, щодо якої
здійснюється провадження, мають право надати
витяги, копії, узагальнення документів, які
незручно повністю досліджувати в суді, а на вимогу
суду – зобов'язані надати документи у повному
обсязі

(ч. 6 ст. 99 КПК України)

Сторона зобов'язана надати іншій стороні
можливість оглянути або скопіювати оригінали
документів, зміст яких доводився у передбаченому
цією статтею порядку
(ч. 7 ст. 99 КПК України)

Докази мають бути отримані в законний спосіб без порушень прав третіх осіб та бути придатними для встановлення достовірності

Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України.

Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення.
(ст. 86 КПК України)

ОГЛЯД КОМП'ЮТЕРНИХ ДАНИХ

Огляд комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або у паперовій формі)
(ч. 2 ст. 237 КПК України)

Під час огляду комп'ютера необхідно:

- зупинити програми й зафіксувати в протоколі результати своїх дій, відобразити зміни, що відбулися на комп'ютері
- визначити наявність у комп'ютера зовнішніх пристроїв – накопичувачів інформації на твердих магнітних дисках (вінчестері), відобразити в протоколі й на схемі, яка до нього додається, місцезнаходження комп'ютера, його периферійних пристроїв (принтера, модему, клавіатури, монітора тощо)
- відобразити в протоколі призначення кожного пристрою, назву, серійний номер, комплектацію (наявність і тип дисководів, мережних карт), наявність з'єднання з локальною обчислювальною мережею й (або) мережами телекомунікації, стан пристроїв (цілі або зі слідами зламу)
- детально описати порядок з'єднання між собою зазначених пристроїв, за необхідності зазначити сполучні кабелі й порти їхнього під'єднання, після чого від'єднати пристрої від комп'ютера

Під час огляду необхідно використовувати спеціальні знання – професійні знання, якими володіють відповідні спеціалісти, а особи, які проводять розслідування (дізнавачі, прокурори), – не в достатньому обсязі

Головне призначення спеціаліста під час проведення СРД полягає в наданні дізнавачу, слідчому консультацій та рекомендацій науково-технічного характеру: як краще підготуватися до проведення, які застосувати прийоми, методи й засоби для виявлення, збору та фіксації доказів.

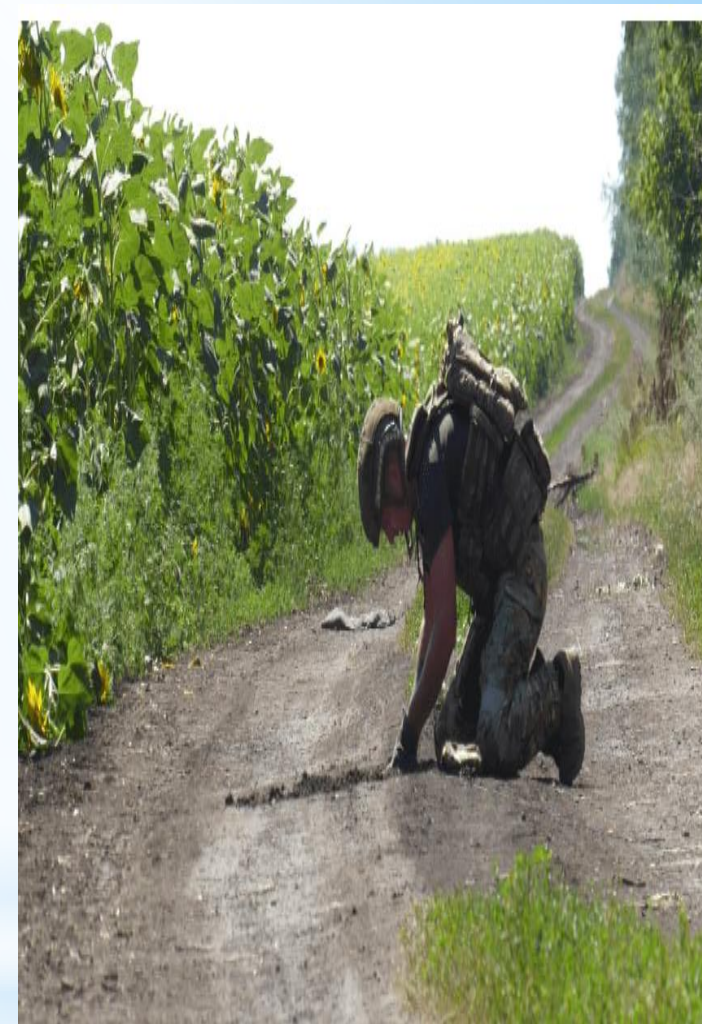
2.4.5. ОГЛЯД МІСЦЕВОСТІ

Огляд місцевості полягає в дослідженні певної території (ділянок земної поверхні чи водного простору), на якій можуть бути, наприклад, викрадене майно, цінності, а також результати дій, направлених на приховання слідів кримінального правопорушення.

Такий огляд місцевості проводиться й з метою виявлення суб'єкта його вчинення, місць його перебування як до, так і після протиправних дій.

Нерідко огляди такого виду зустрічаються при розслідуванні екологічних кримінальних правопорушень; правопорушень, що вчиняються у сільській місцевості, парковій зоні.

ОГЛЯД МІСЦЕВОСТІ

Може проводиться в випадках, коли огляд під час розслідування не проводили, так і в тих випадках, коли дослідження протоколу огляду місцевості, проведеного слідчим, дізнавачем, виявилось недостатньо для встановлення фактичних обставин кримінального провадження, з метою детального огляду місцевості.

Огляд місцевості можуть проводити як за клопотанням учасників досудового розслідування, так і з ініціативи слідчого, дізнавача.

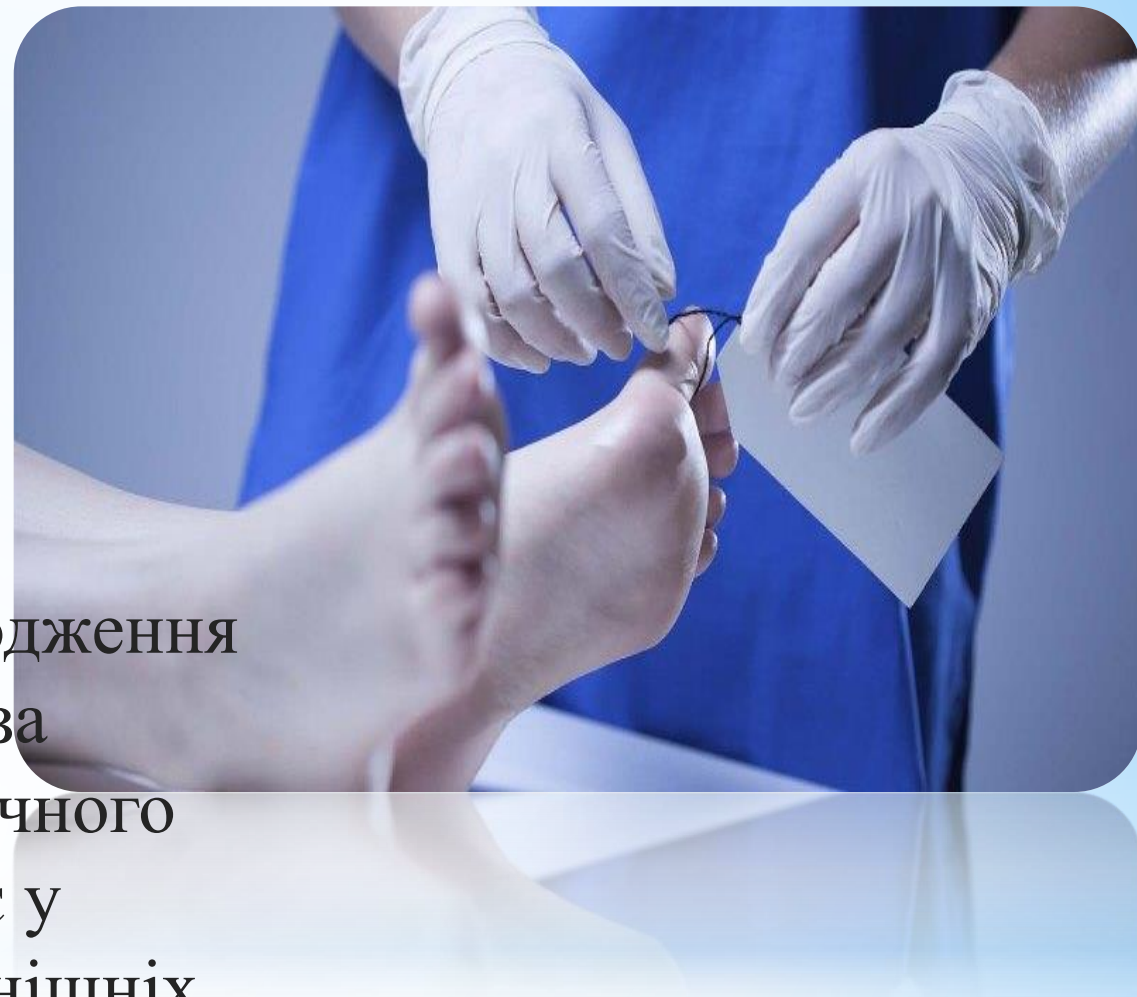
Під час огляду слідчий, дізнавач безпосередньо сприймає, досліджує, фіксує, оглядає, оцінює об'єкти на місцевості, де виявлені ознаки кримінального правопорушення

2.4.6. ОГЛЯД ТРУПА

(ст. 238 КПК України)

Огляд трупа –
слідча (розшукова) дія,
що проводиться в місці його знаходження
слідчим та/або прокурором за
обов'язкової участі судово-медичного
експерта або лікаря і полягає у
безпосередньому сприйнятті зовнішніх
ознак трупа з метою виявлення та фіксації
відомостей щодо обставин вчинення
кримінального правопорушення

Огляд трупа може бути *самостійною* та *окремою* слідчою (розшуковою) дією (якщо проводиться не на місці події, а в лікарні, морзі, тощо
чи

складовою частиною огляду місця події

(якщо здійснюється одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи).

Якщо труп знаходиться в житлі чи іншому володінні особи, його огляд проводиться з додержанням правил КПК про огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України)

Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті.

Труп підлягає видачі лише з письмового дозволу прокурора і тільки після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причини смерті (ч. 4 ст. 238 КПК України).

Під час здійснення кримінального правопорушення у порядку, передбаченому ст. 615 КПК України, письмовий дозвіл на видачу трупа видається прокурором або слідчим після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причин смерті (ч. 4 ст. 238 КПК України).

Під час здійснення кримінального провадження у порядку, передбаченому ст. 615 КПК України, письмовий дозвіл на видачу трупа видається прокурором або слідчим після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причин смерті.